



Ψυχο-Παιδαγωγικές παρεμβάσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της επιθετικότητας στη σχολική κοινότητα (καλλιέργεια δεξιοτήτων επικοινωνίας ,στρατηγικές επίλυσης συγκρούσεων, διαχείριση θυμού και διαστάσεις αυτοαντίληψης)

Δρ. Θωμάς Γ. Καραντζίνης,
Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε



Μορφές επιθετικότητας στο σχολείο

- Σύγκρουση
- Βία
- Αποκλίνουσα συμπεριφορά
- Παραπτωματική ή παραβατική συμπεριφορά
- Εκφοβισμός ή θυματοποίηση



Θεωρίες επιθετικότητας

(δύο κύριες κατηγορίες)

- Αυτές που θεωρούν την επιθετικότητα ως αυθύπαρκτη ιδιότητα της ανθρώπινης φύσης (**Ψυχανάλυση:Freud, Εθολογία:Lorenz**)

Η **Ψυχανάλυση** αντιμετωπίζει την επιθετικότητα ως ψυχική ενέργεια, παράγωγο της σύγκρουσης των δύο βασικών ενστίκτων, της ζωής και του θανάτου. Είναι άμεσα συνδεδεμένη με το ένστικτο της σεξουαλικότητας και της αυτοσυντήρησης.

Ο **Lorenz** τονίζει τη σημασία του επιθετικού ενστίκτου στην προσπάθεια του ατόμου για επιβίωση.



Θεωρίες επιθετικότητας

- Αυτές που θεωρούν ότι η επιθετικότητα αποτελεί κατά κύριο λόγο ή αποκλειστικά προϊόν κοινωνικών παρεμβάσεων (κοινωνικές θεωρίες)

Κατά τον Bandura η επιθετικότητα είναι αποτέλεσμα αξιών, ποινών, αμοιβών και προτύπων.

Ενώ κατά τον Dollard η επιθετικότητα είναι αποτέλεσμα βίωσης κοινωνικών καταστάσεων που οδηγούν σε ματαίωση μιας προσπάθειας.

Υ.Γ. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις συνεπάγεται διαφοροποιήσεις ως προς τις στρατηγικές



Η διαχείριση της τάξης προϋποθέτει:

α. Παιδαγωγικές στρατηγικές πρόληψης και παρέμβασης

β. Καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων

(δεξιότητες επικοινωνίας ,στρατηγικές επίλυσης συγκρούσεων, διαχείριση θυμού και διαστάσεις αυτοαντίληψης)



Πού οφείλονται οι ανεπιθύμητες συμπεριφορές;

~~Πολλές φορές στην τάξη δημιουργούνται μικροπροβλήματα συμπεριφοράς που οφείλονται:~~

- Στην επιδίωξη κάποιων μαθητών να επισύρουν την προσοχή του εκπαιδευτικού
- Στην προσπάθεια να βρουν διέξοδο στην ανία, την ματαιώση και την καταπόνηση
- Στις όχι ευχάριστες δραστηριότητες που πρέπει να εκτελέσουν
- Στην έλλειψη παιδαγωγικού τακτ του εκπαιδευτικού
- Στο αυταρχικό ή και στο παθητικό στυλ διδασκαλίας
- Στη μη αναγνώριση των διαφορετικών ικανοτήτων των μαθητών
- Στην άγνοια κανονισμών
- Στους αντιφατικούς κανονισμούς (κυρίως μεταξύ οικογένειας και σχολείου)
- Στο υπερβολικό άγχος (π.χ. υπέρμετρες απαιτήσεις γονέων)

Αναφερόμαστε στην προβληματική συμπεριφορά που είναι θεληματική και μπορεί να τροποποιηθεί μέσω παιδαγωγικών μεθόδων και όχι στην αθέλητη, που είναι παθολογική και χρειάζεται ειδική θεραπευτική αγωγή.



Α. Στρατηγικές πρόληψης (1)

Με **θέσπιση κανόνων** που γίνεται με τη συμμετοχή όλων των μαθητών και που ανακοινώνονται στη τάξη τις πρώτες μέρες της διδασκαλίας.

Αρχές για την κατάρτιση και εφαρμογή των κανόνων:

- Να είναι θετικές προτάσεις και όχι απαγορεύσεις
- Να παρουσιάζονται στην τάξη από την αρχή της χρονιάς, πριν εμφανιστούν ανεπιθύμητες συμπεριφορές
- Να δηλώνουν με σαφήνεια την επιθυμητή συμπεριφορά
- Να υπενθυμίζουμε τους μαθητές σε τακτά διαστήματα την υποχρέωση για την τήρηση των κανόνων
- Τα παιδιά να συμμετέχουν στη διαμόρφωση των κανόνων
- Όσο λιγότεροι είναι οι κανόνες τόσο πιο εύκολα μαθαίνονται και τηρούνται από τους μαθητές.



Στρατηγικές πρόληψης (2)

- Με στρατηγικές **γνωστικής προσέγγισης** των διαδικασιών της διδασκαλίας:
 - Η καλή γνώση των μαθητών
 - Οι ρεαλιστικές προσδοκίες
 - Η παροχή κινήτρων στους μαθητές
 - Η ανάθεση ελκυστικών μαθησιακών δραστηριοτήτων
 - Η ενθάρρυνση των μαθητών στη λήψη αποφάσεων
 - Σωστή χρήση του επαίνου και σύνθεση του λεκτικού με το μη λεκτικό μήνυμα
 - Μεγιστοποίηση του χρόνου εμπλοκής του μαθητή σε μαθησιακές διαδικασίες
 - Χρησιμοποίηση θετικής γλώσσας για να τονίζεται η επιθυμητή συμπεριφορά
 - Χρήση συνεργατικών στρατηγικών
- (δίνουν την ευκαιρία στους μαθητές να βιώνουν την επιτυχία)



Στρατηγικές Πρόληψης κατά Glasser

- **Επικέντρωση της προσοχής** του εκπαιδευτικού στην **παρούσα** και **όχι στην προηγούμενη** κακή συμπεριφορά του μαθητή
- Καθιέρωση και **επιβολή λογικών κανόνων** στην τάξη
- **Αποδοχή των ικανοτήτων** που διαθέτουν οι μαθητές
- Παρουσίαση στους μαθητές της σχέσης μεταξύ σχολικής μάθησης και εξωσχολικής εμπειρίας
- **Αποφυγή τιμωριών** στους μαθητές, διότι αποθαρρύνουν το αίσθημα της υπευθυνότητας για τη συμπεριφορά τους
- Συζήτηση στη τάξη για πραγματικά σχολικά και εξωσχολικά προβλήματα
- **Διευθέτηση των μικροπροβλημάτων** προτού εξελιχθούν σε μεγάλα



Στρατηγικές πρόληψης κατά Kounin

- Γνώση της εκάστοτε συμπεριφοράς και των ενδιαφερόντων των μαθητών από τον εκπαιδευτικό
- Άμεση και σωστή αντίδραση του εκπαιδευτικού στην οποιαδήποτε εκδήλωση μη κανονικής συμπεριφοράς χωρίς διακοπή της διδασκαλίας
- Διατήρηση του ρυθμού της διδασκαλίας από τον εκπαιδευτικό χωρίς διακοπές με άστοχες δραστηριότητες και συζητήσεις
- Εναλλαγή των μαθησιακών δραστηριοτήτων
- Μεταφορά στη σχολική τάξη του φαινομένου των κυματιδίων
(π.χ. ο εκπαιδευτικός επιπλήττει έναν άτακτο μαθητή και την επίπληξη αισθάνεται και η υπόλοιπη τάξη)
- Χρήση του επαίνου για τους μαθητές που συμπεριφέρονται ορθά στην τάξη, ώστε να φιλοτιμηθούν οι άτακτοι μαθητές να τους μιμηθούν



Β. Στρατηγικές Παρέμβασης (1)

Στην παρέμβασή του ο εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί τις **αμοιβές** και τις **ποινές** μέσω της τεχνικής της τροποποίησης της συμπεριφοράς, που στηρίζεται σε βασικές αρχές της **συμπεριφοριστικής** μάθησης.

- α. Για την **ενίσχυση** μιας επιθυμητής συμπεριφοράς του μαθητή μπορεί να χρησιμοποιήσει ενισχυτές, όπως:
- τον γραπτό ή προφορικό έπαινο,
 - το χαμόγελο, ένα θετικό νεύμα,
 - την εκλογή μιας επιθυμητής δραστηριότητας.



Β. Στρατηγικές παρέμβασης(2)

β. Όσον αφορά τις **ποινές** ο εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί:

- το αυστηρό βλέμμα,
- το νεύμα,
- την αναφορά του ονόματός του στη ροή του λόγου του,
- το πλησίασμα προς το θρανίο του,
- την επίπληξη στην κατ' ιδίαν συζήτηση,
- την αποστολή γραπτού μηνύματος στους γονείς ή την κλήση τους στο σχολείο,
- τη μετακίνηση σε άλλο θρανίο.

Η **ποινή** πρέπει να είναι φυσική συνέπεια του παραπτώματος.

- Να είναι άμεση και απλή και να εφαρμόζεται με συνέπεια.
- Ωστόσο, να αφήνουμε τα περασμένα να ξεχαστούν και να βρίσκουμε ευκαιρίες για νέες ενθαρρύνσεις.



Β. Στρατηγικές παρέμβασης (3)

- **Δεν συνιστάται** η αποβολή από το μάθημα και οι επιπλέον κατ' οίκον εργασίες, **ενώ συνιστάται** η αποβολή από την ομάδα και οι περιορισμοί προνομίων.
 - **Οι σωματικές ποινές** απαγορεύονται.
 - **Απειλή ποινής** (μέτρο κυρίως της παραδοσιακής παιδαγωγικής): η ποινή ως επαπειλούμενο γεγονός.
- Ο εκφοβισμός** υπενθυμίζει ποια συμπεριφορά αναμένει από το μαθητή και τη δέσμευσή του προς τους κανονισμούς, καθώς και τις επιπτώσεις που έχουν οι πράξεις του.
- ◆ **Αγνόηση**: μικροαταξίες που δεν δημιουργούν κινδύνους, ο εκπαιδευτικός μπορεί να τις αγνοεί, για να αποφύγει τη διακοπή του μαθήματος.



Αποφυγή της τιμωρίας (1)

- Η **θετική ενίσχυση** (ανταμοιβή/ έπαινος) για τις επιθυμητές μορφές συμπεριφοράς είναι το προτιμότερο μέσο για τη τροποποίηση συμπεριφοράς
- Η **τιμωρία θα πρέπει να αποφεύγεται** γιατί συχνά προκαλεί ανεπιθύμητες αντιδράσεις
- Η αυστηρή τιμωρία πιθανόν να προκαλέσει επιθετικότητα από τη πλευρά του παιδιού
- Το πρόσωπο που επιβάλλει τη τιμωρία μπορεί να συνδεθεί μ' αυτή και να αποτελεί ' 'αντικείμενο' ' αποφυγής
- Να εξηγείται στον μαθητή η αιτία της τιμωρίας, να δίνεται η ευκαιρία για θετική ενίσχυση, να ενισχύεται η συμπεριφορά που είναι αντίθετη μ' εκείνη που ο εκπαιδευτικός θέλει να περιορίσει



Αποφυγή της τιμωρίας (2)

- Η τιμωρία δεν αποτελεί ιδιαίτερα επιτυχημένο παιδαγωγικό τέχνασμα, διότι λέει στα παιδιά μόνο τι έκαναν λάθος και όχι τι θα έπρεπε να είχαν κάνει.
- Η τιμωρία επιφέρει βραχείας διάρκειας αποτελέσματα.
- Να επιβάλλεται η ποινή κατά την έναρξη της προβληματικής συμπεριφοράς και όχι προς το τέλος της
- Να μην επιβάλλει ο εκπαιδευτικός ποινή, όταν βρίσκεται σε κατάσταση οργής και εκνευρισμού

Για την τροποποίηση της μη επιθυμητής συμπεριφοράς έργο του εκπαιδευτικού δεν είναι μόνο η συμπεριφοριστική προσέγγιση αλλά κυρίως η διάγνωση των ελατηρίων που ωθούν το μαθητή προς την άτακτη συμπεριφορά

(στρατηγικές γνωστικής προσέγγισης και καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων).



Στρατηγικές παρέμβασης κατά Glasser (Πρωτόκολλο)

- Ο εκπαιδευτικός παρακολουθεί το μαθητή που ενοχλεί και καταγράφει τις ενέργειες στις οποίες προβαίνει
- Αξιολογεί τη συμπεριφορά του μαθητή και αποφαινεται κατά πόσο είναι κανονική ή όχι. Στην αρνητική περίπτωση εκμαιεύει μια υπόσχεση του μαθητή ότι θα συμπεριφέρεται πλέον κανονικά.
- Με τον έπαινο και την αμοιβή κάνει το μαθητή να αισθάνεται καλύτερα.
- Σε περίπτωση που η μη κανονική συμπεριφορά συνεχίζεται του υποδεικνύει ευγενικά τους κανόνες της τάξης.
- Αν και πάλι δεν υπάρξουν θετικά αποτελέσματα συζητά με το μαθητή και σχεδιάζει ένα σχέδιο δράσης που να αποβλέπει στην τροποποίηση της μη κανονικής συμπεριφοράς.
- Αποτυχία των ενεργειών του τον τιμωρεί
(μετακίνηση σε άλλο θρανίο, επαφή με τον Δ/ντή, ενημέρωση των γονέων, σύγκλιση του συλλόγου διδασκόντων για αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος).



Νομικό πλαίσιο Παιδαγωγικού ελέγχου

- Πρ.Δ/γμα 201/1998,αρθ.13,παρ.8

...προβλήματα αποτελούν αντικείμενο συνεργασίας δ/ντή, εκπαιδευτικών, γονέων και σχ. Συμβούλου για την καλύτερη δυνατή παιδαγωγική αντιμετώπιση του θέματος.

Οι σωματικές ποινές δεν επιτρέπονται.

Η **αλλαγή περιβάλλοντος** είναι μέτρο παιδαγωγικού ελέγχου και μπορεί να γίνει με απόφαση του συλλόγου διδασκόντων, όταν πρόκειται για αλλαγή τμήματος ή με τη συναίνεση του γονέα, όταν πρόκειται για αλλαγή σχολείου.



Γ. Η προσωπικότητα του εκπαιδευτικού(1)

- Να είναι ακριβής στο χρόνο του και χωρίς καθυστερήσεις στο μάθημά του
- Να είναι καλά προετοιμασμένος
- Να αρχίζει αμέσως το μάθημα
- Να χρησιμοποιεί την φωνή με σαφήνεια
- Να είναι ενήμερος για ό,τι συμβαίνει στην τάξη
- Να μοιράζει δίκαια την προσοχή του
- Να αποφεύγει τις συγκρίσεις
- Να μην παραλείπει να τηρεί τις υποσχέσεις του



Η προσωπικότητα του εκπαιδευτικού(2)

- Να κάνει χρήση των μη λεκτικών νύξεων (βλεμματική επαφή, άγγισμα στον ώμο του μαθητή κ.ά.)
- Να χρησιμοποιεί σωστά τις ερωτήσεις
- Να οργανώσει αποτελεσματικά την τάξη
- Να δίνει λύσεις στα προβλήματα των μαθητών
- Να οργανώνει σωστά το μάθημα και να το περατώνει ευχάριστα
- Να είναι ρεαλιστής στις προσδοκίες του
- Να είναι αμερόληπτος και να έχει χιούμορ
- Να χρησιμοποιεί θετική γλώσσα και να φέρεται με αυτοπεποίθηση



Δ. Ανάπτυξη της κοινωνικής και συναισθηματικής αγωγής

Η κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών αποσκοπεί:

- Στην καλλιέργεια δεξιοτήτων επικοινωνίας
- Στη μείωση της διαπροσωπικής σύγκρουσης με στρατηγικές επίλυσης των συγκρούσεων
- Στη διαχείριση του θυμού
- Στην ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης



1. Δεξιότητες επικοινωνίας

Επικοινωνία είναι η αλληλεπίδραση κατά την οποία ένα άτομο προσπαθεί να μεταδώσει ένα μήνυμα σε ένα άλλο.

- Συμπεριφορές που **δυσχεραίνουν** την επικοινωνία είναι η προσταγή, η απειλή, η κριτική, ο οίκτος, η γελοιοποίηση, ο σαρκασμός κ.ά.
- **Αποτελεσματική επικοινωνία** θεωρείται όταν **υπάρχει συμφωνία μηνυμάτων** (αυτό που στέλνει ο ομιλητής με αυτό που εισπράττει ο ακροατής).

Προϋποθέσεις που διευκολύνουν την επικοινωνία εκπαιδευτικού και μαθητών είναι:

- Η θετική αναγνώριση του μαθητή
- Η ενσυναίσθητη κατανόηση
- Η αυθεντικότητα και η αυτοαποκάλυψη του ίδιου του εκπαιδευτικού

Στάδια συμβουλευτικής – ψυχολογικής βοήθειας(1)

α. στάδιο διερεύνησης.

Στόχος του είναι η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης που θα διευκολύνει τα παιδιά να διηγηθούν την ιστορία τους και να διερευνήσουν τα συναισθήματά τους.

Προϋποθέσεις αυτού του σταδίου είναι **η προσεκτική παρακολούθηση και η ενεργητική ακρόαση** του συμβούλου- εκπαιδευτικού έναντι του μαθητή.

β. στάδιο συνειδητοποίησης.

Στόχος του είναι η ενίσχυση της συνειδητοποίησης του συμβουλευόμενου μαθητή να αναζητήσει τα στοιχεία εκείνα που μπορούν να εξηγήσουν τι τον κινητοποίησε να δράσει συγκεκριμένα και τι τον εμπόδισε να αξιοποιήσει πλήρως τις δυνατότητές του.

Τεχνικές αυτού του σταδίου είναι **η επιδοκιμασία, ο καθησυχασμός και η αυτοαποκάλυψη.**



Στάδια συμβουλευτικής – ψυχολογικής βοήθειας(2)

γ. στάδιο δράσης

- Συνδέεται με τη διερεύνηση των εναλλακτικών λύσεων για τα ζητήματα που απασχολούν τον συμβουλευόμενο- μαθητή και στοχεύει στην επιλογή των επιλογών εκείνων που αφορούν τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις συμπεριφορές του.
- Δεξιότητες αυτού του σταδίου είναι η παροχή πληροφοριών εκ μέρους του συμβούλου(δασκάλου) είτε με τη μορφή της ευθείας καθοδήγησης, είτε με τη μορφή των οδηγιών μέσω της αυτοαποκάλυψης.

2. Αποτελεσματική αντιμετώπιση των συγκρούσεων (1)

- **Βασίζεται** στην αρχή ότι τα άτομα που βρίσκονται σε αντιπαράθεση μπορούν να λύσουν μόνα τους το πρόβλημα.

Συνδέεται:

- με την κατανόηση της οπτικής του άλλου,
- με την εξοικείωση με στοιχεία μη λεκτικής επικοινωνίας και
- με τη διαχείριση του θυμού.

Οι συγκρούσεις διακρίνονται:

- σε **εποικοδομητικές**, όταν εστιάζονται στο παρόν πρόβλημα
- και σε **καταστροφικές**, όταν κλιμακώνονται πέρα από τα άμεσα ζητήματα.

Προϋπόθεση για την επιτυχή επίλυση είναι:

- η **ικανότητα** αναπλαισίωσης του προβλήματος σε ένα κοινό πρόβλημα, που πρέπει να λυθεί συνεργατικά,
- η **επιθυμία** να επιτευχθεί μια αμοιβαία ωφέλιμη λύση, και
- η **αναγνώριση** των αναγκών και των συναισθημάτων του άλλου.

Αποτελεσματική αντιμετώπιση των συγκρούσεων (2)

Βασική αιτία πρόκλησης των συγκρούσεων είναι:

η ικανοποίηση των **ψυχολογικών αναγκών**

(του ανήκειν, του ακούγεσθαι και της ελεύθερης επιλογής).

Ανάλογα με το πώς υπερασπιζόμαστε τα δικαιώματά μας, αντιδρούμε αντίστοιχα σε μια κατάσταση σύγκρουσης.

- Ο **παθητικός τύπος** επιτρέπει στους άλλους να του καταπατούν τα δικαιώματα χωρίς να διαμαρτύρεται.
- Ο **επιθετικός τύπος** απαιτεί τα δικαιώματά του, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τα δικαιώματα των άλλων.
- Ο **αυτοϋποστηρικτικός τύπος** διεκδικεί τα δικαιώματά του σεβόμενος τα δικαιώματα των άλλων.



Αποτελεσματική αντιμετώπιση των συγκρούσεων (3)

- Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι να αναδείξει μαθητές με διεκδικητικό προφίλ.

Ένας παθητικός μαθητής συνήθως είναι:

- άβουλος,
- δεν διαθέτει κριτική σκέψη,
- συχνά είναι αγχώδης και
- έχει μειωμένη αυτοπεποίθηση.

Για να ενταχθεί στο κλίμα της τάξης πρέπει ο εκπαιδευτικός να κινητοποιήσει το σύνολο της τάξης, βάζοντας τους μαθητές να δουλεύουν σε ομάδες.

Έτσι θέτει τους παθητικούς μαθητές σε κατάσταση διαλόγου υπογραμμίζοντας τις παρεμβάσεις τους στην ομάδα ακόμη και όταν είναι σπάνιες.



Αποτελεσματική αντιμετώπιση των συγκρούσεων (4)

Ο επιθετικός μαθητής είναι:

- νευρικός,
- κουράζεται γρήγορα
- δεν ανέχεται το μάθημα χωρίς πολλαπλές δραστηριότητες
- είναι προκλητικός
- συχνά εκφράζεται χυδαία, και
- η ματιά του αρκετές φορές φανερώνει βία και ειρωνεία.

Η σύνεση του εκπαιδευτικού υπαγορεύει τη μη παρεμβατική του ενέργεια όταν η συμπεριφορά του επιθετικού μαθητή δεν είναι σοβαρή.



Αποτελεσματική αντιμετώπιση των συγκρούσεων (5)

Ο διεκδικητικός μαθητής είναι:

- κοινωνικά αποδεκτός
- εκφράζει με σαφήνεια τις ανάγκες, τις επιθυμίες και τις διαφωνίες του,
- δεν δείχνει εχθρική διάθεση, και
- λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες και τα συναισθήματα των συμμαθητών του.

Ο εκπαιδευτικός για να εξασκήσει διεκδικητικές συμπεριφορές στους μαθητές:

- τους ενθαρρύνει να συνειδητοποιήσουν το επίπεδό τους
- τους υπενθυμίζει τον κανόνα λειτουργίας της τάξης και
- εφαρμόζει ομαδοσυνεργατικές τεχνικές.



Αποτελεσματική αντιμετώπιση των συγκρούσεων (6)

Η επίλυση των συγκρούσεων με βάση το διεκδικητικό μοντέλο απαιτεί δεξιότητες:

- Έλεγχος του θυμού
- Καθορισμός του προβλήματος
- Κατανόηση της οπτικής του άλλου
- Εξέταση εναλλακτικών λύσεων
- Εφαρμογή της λύσης η οποία εξυπηρετεί καλύτερα όλους τους εμπλεκόμενους



3. Διαχείριση του θυμού (1)

- Ο θυμός είναι συναίσθημα.
- Το πρόβλημα είναι το πώς εκφράζουμε το θυμό.
- Η έκφραση του θυμού διακρίνεται από άλλες μορφές επιθετικότητας, γιατί το παιδί που ασκεί τη βία είναι σωματικά ή ψυχικά πιο δυνατό από το παιδί που είναι αποδέκτης.
- Υπάρχουν μη λεκτικά σημάδια θυμού (κόκκινο πρόσωπο, σφιγμένο σαγόνι κ.ά.) και λεκτικά (δυνατές φωνές, ύβρεις κ.ά.)



Διαχείριση του θυμού (2)

Υπάρχουν τρόποι που σταματούν την αλυσίδα **δράσης- αντίδρασης** και διατηρούν τον έλεγχο της κατάστασης, όπως:

- **Αυτοκαθοδήγηση** (στοχεύει στον έλεγχο της συμπεριφοράς από τα ίδια τα παιδιά μέσω λεκτικών δηλώσεων προς τον εαυτό τους)
- **Αυτοέλεγχος** (δεξιότητα του ατόμου να συνειδητοποιεί τις συνέπειες των πράξεών του)
- **Σύντομη χαλάρωση** (βαθιές αναπνοές, ανάποδη αρίθμηση και ευχάριστες νοητικές εικόνες)
- **Ενσυναίσθηση** (ικανότητα κατανόησης της οπτικής του άλλου)

Τα παιχνίδια ρόλων βοηθούν το παιδί να είναι λιγότερο εγωκεντρικό και να αντιλαμβάνονται ουσιαστικότερα τους άλλους.



4 Διαστάσεις της αυτοαντίληψης - αυτοεκτίμηση

- **Αυτοαντίληψη** είναι ένα είδος αξιολόγησης που κάνει το άτομο για τον εαυτό του, εκφράζοντας την επιδοκιμασία ή αποδοκιμασία του γι' αυτόν.
- Η **αυτοεκτίμηση** ενός ατόμου εξαρτάται από τον βαθμό, στον οποίο το άτομο έχει πετύχει τους στόχους του, ενώ η **αυτοαντίληψη** απαρτίζεται από ένα σύνολο στάσεων προς τον εαυτό του.



Περιεχόμενο της αυτοαντίληψης

- Την **κοινωνική ταυτότητα**, όπως είναι το φύλο, η ηλικία, η θρησκεία, η εθνότητα, το όνομα, συμμετοχή σε ομάδες.
 - Οι **προδιαθέσεις**, όπως είναι οι στάσεις του, οι ικανότητες, οι αξίες και οι συνήθειές του.
 - Τα **σωματικά χαρακτηριστικά** αφορούν στην αντίληψη που έχει το άτομο για το σώμα του.
- Η <<**εικόνα του σωματικού εαυτού**>> επηρεάζονται από το εξελικτικό στάδιο που βρίσκονται και διαφοροποιείται ανάλογα με τις εμπειρίες και το επίπεδο ωρίμανσής του.



Σχολική ηλικία και αυτοαντίληψη

- Σύμφωνα με τον **Erikson** η **αυτοαντίληψη** των παιδιών σχολικής ηλικίας **επηρεάζεται** από τις προσπάθειές τους για μάθηση και κοινωνική ενσωμάτωση.
Οι επιτυχημένες προσπάθειες (**φιλοπονία**) συμβάλλουν στην ανάπτυξη **θετικής αυτοαντίληψης** των παιδιών, ενώ αντίθετα αποτελέσματα οδηγούν σε αισθήματα **κατωτερότητας**.
- Στην ηλικία των **5-7 ετών** τα παιδιά **αντιλαμβάνονται** τον εαυτό τους με βάση το σωματικό εαυτό, τα εξωτερικά χαρακτηριστικά, τη φυσική ικανότητα, τη γνωστική ικανότητα και τις δραστηριότητές τους.
- Από την ηλικία των **8 ετών** εντοπίζουν **το συναίσθημα** και τις επιθυμίες τους σε σχέση με τους άλλους.



Ιδιότητες της αυτοαντίληψης

- **ΜΑΘΑΙΝΕΤΑΙ:** Κανείς δε γεννιέται έχοντας κάποια εικόνα του εαυτού του. Αυτή προκύπτει σταδιακά, καθώς το άτομο μεγαλώνει, μέσα από τις εμπειρίες του και κυρίως, μέσα από τους σημαντικούς άλλους (γονείς, δασκάλους, συνομήλικους).
- **ΟΡΓΑΝΩΝΕΤΑΙ:** Το παιδί α) Τείνει να αντιστέκεται στις αλλαγές.
β) Οι βασικές αντιλήψεις του ατόμου για τον εαυτό του είναι πολύ σταθερές. Έτσι οποιαδήποτε αλλαγή απαιτεί χρόνο.
γ) Μία αποτυχία σε ένα ιδιαίτερα σημαντικό τομέα, μειώνει τις εκτιμήσεις για όλες τις άλλες περιοχές της δραστηριότητάς του. Αντίστοιχα, η επιτυχία σε ένα σημαντικό τομέα αυξάνει τις αξιολογήσεις σε άλλες σχετικές περιοχές.
- **ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΜΙΚΗ:** Η αυτοαντίληψη είναι μόνιμα ενεργό σύστημα, που καθοδηγεί τη συμπεριφορά του ατόμου



Παράγοντες που διαμορφώνουν την αυτοαντίληψη(1)

- **Η οικογένεια:** Οι γονεϊκές εκτιμήσεις επηρεάζουν σημαντικά και την ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη
- **Το σχολείο:** Η σχολική επίδοση και ο ηγετικός ρόλος του δασκάλου συμβάλλουν στην αυτοαντίληψη του παιδιού. Αρνητικό είναι η σύγκριση του παιδιού με τα άλλα παιδιά.
- **Το πολιτισμικό πλαίσιο του ατόμου:** π.χ. αν ένας μαθητής κοιτάζει κάτω την ώρα που ο εκπαιδευτικός του δίνει οδηγίες για κάποια δραστηριότητα, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ερμηνεύσει τη συμπεριφορά του αυτή ως αδιαφορία, ενώ για το πολιτισμικό πλαίσιο του μαθητή αυτό μπορεί να αποτελεί ένδειξη σεβασμού.



Παράγοντες που διαμορφώνουν την αυτοαντίληψη(2)

- **Η προσωπική ιστορία του ατόμου:** Ένα διαζύγιο ή ένας θάνατος στην οικογένεια.
- **Η επίδραση του φύλου:** Τα **κορίτσια** κοινωνικοποιούνται με τέτοιο τρόπο, ώστε να γίνουν **συνεργατικά, φιλικά**, με ανεπτυγμένη την αίσθηση της ενσυναίσθησης και της υπακοής, ενώ τα **αγόρια** ενθαρρύνονται να είναι πιο **διεκδικητικά, δημιουργικά, ανεξάρτητα**, με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση.
- **Η φυσική εμφάνιση του ατόμου:** Ο τρόπος που αντιλαμβάνεται ένας άνθρωπος την **εξωτερική του εμφάνιση** σχετίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό με τη γενικότερη εικόνα που έχει για τον εαυτό του, καθώς και με την **αυτοεκτίμησή του** από την πρώιμη παιδική ηλικία ως την ενήλικη ζωή.



Αυτοεκπληρούμενη προφητεία

- Η <<αυτοεκπληρούμενη προφητεία>> είναι μία πρόβλεψη αναφορικά με ένα μελλοντικό γεγονός, η οποία, με τη σειρά της, αυξάνει την πιθανότητα να συμβεί αυτό το γεγονός.



Στάδια προσδοκιών των εκπαιδευτικών κατά **Good**

- **A.** Ο εκπαιδευτικός **διαμορφώνει** την πρόβλεψή του.
- **B.** Βασισμένος σε αυτή την πρόβλεψη **δρα** με ένα συγκεκριμένο τρόπο.
- **Γ.** Η συμπεριφορά του εκπαιδευτικού <<**υποδηλώνει**>> σε κάθε μαθητή ποια συμπεριφορά και επίδοση αναμένει από αυτόν.
- **Δ.** Αν η **συμπεριφορά** του εκπαιδευτικού είναι **σταθερή**, θα διαμορφώσει ανάλογα τη συμπεριφορά και την επίδοση του μαθητή.
- **Ε.** Όσο περισσότερο ο εκπαιδευτικός **ενστερνίζεται** την <<πρόβλεψή>> του, τόσο περισσότερο αυξάνονται οι πιθανότητες να πλησιάσει η συμπεριφορά και η επίδοση του μαθητή σε αυτό που αρχικά είχε ο εκπαιδευτικός προβλέψει γι' αυτόν.



Συμπεριφορές εκπαιδευτικών για «κακούς μαθητές»

- Ο εκπαιδευτικός βάζει τους ' 'κακούς' ' μαθητές στα **πίσω θρανία**, συνήθως κοντά σε άλλους ίδιων δυνατοτήτων.
- Έχει **μειωμένη** οπτική επαφή μαζί τους.
- Τους απευθύνει **λιγότερες** ερωτήσεις .
- Περιμένει **μικρότερο** χρονικό διάστημα για την απάντηση του ' 'κακού' ' μαθητή, όταν αυτός δεν είναι βέβαιος για την απάντηση.
- Όταν ο ' 'κακός' ' μαθητής δε γνωρίζει την απάντηση, ο εκπαιδευτικός συνήθως **δεν τον βοηθά**.
- Τον **επικρίνει** συχνότερα όταν αποτυγχάνει.
- Τον **επαινεί** λιγότερο όταν απαντά σωστά.
- Απαιτεί **λιγότερη** δουλειά.